

УДК 351.336.02(477)

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ БОРГОВОЮ ПОЛІТИКОЮ –
ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ**

Судоргін М.Г.

аспірант Академії муніципального управління, м. Київ

I. Вступ

У сучасних умовах науково-технічного розвитку формуються нові механізми і форми господарської організації. При цьому мають значно розширитися можливості малих і середніх підприємств, які відрізняються більшою гнучкістю і пристосованістю до форм конкурентної боротьби, що виникають. Зростання кількості малих і середніх підприємств супроводжується їхнім активним залученням в інтеграційні відносини. Розвиваються різні форми інтеграційних об'єднань як уже відомі, так і принципово нові. Інтеграція стала однією з головних рушійних сил сучасної економіки на всіх її рівнях (світовому, національному, регіональному, муніципальному) і сферах використання (у великому і малому підприємстві, реальному і фінансовому секторах економіки, науці й виробництві тощо).

У вітчизняній фінансово-економічній науці останнім часом з'явилось досить багато праць, де науковці висловлюють свої часто неоднозначні думки щодо місця малого і середнього бізнесу в сучасній економічній ситуації. Зокрема, різним аспектам формування та розвитку малого і середнього підприємництва присвятили свої наукові праці економісти З.С. Варналій, О.М. Варченко, В.Г. Герасимчук, А.С. Даниленко, М.М. Єрмошенко, А.М. Колот, А.І. Кредісов, С.К. Ревчук та ін.

Значно менше уваги українськими вченими приділялося дослідженню управлінському феномену малого і середнього підприємництва, яке в різних ситуаціях циклічного економічного розвитку може виступати як стабілізатор, активатор, рушій, а загалом бути представленим як пріоритетний напрям модернізації економіки.

На нашу думку, підтримка становлення та розвитку малого й середнього бізнесу в Україні має бути одним із визначальних пріоритетів державної політики в сучасних умовах реалізації започаткованих економічних реформ. Вагома роль малих і середніх підприємств у забезпеченні конкурентного середовища, гнучкості національної економіки, зайнятості та доходів населення може здобути широке визнання на всіх рівнях та знайти свій вияв у здійсненні спеціальних заходів державної політики України.

II. Постановка завдання

Крім зазначеного вище, слід підкреслити, що теоретичний аналіз інтеграційних відносин на сучасному етапі економічного розвитку дає змогу розглядати інтеграції у широкому і вузькому розумінні цього слова. Такий поділ потрібний для того, щоб докладніше обґрунтувати місце і роль інтеграційних процесів малого й середнього підприємництва у сучасній економічній системі. Найбільш широко економічна інтеграція трактується як універсальна закономірність, що реалізується шляхом посилення взаємодії різних суб'єктів господарювання і формування на його підставі стійких об'єднань. Інтеграція в економічному житті зростає паралельно до збільшення поділу праці та спеціалізації. Разом вони становлять сторони прояву єдиного процесу економічного розвитку [1].

Інтеграція малого і середнього підприємництва у вузькому розумінні – це один з проявів універсальної закономірності. Її розвиток на сучасному етапі економічних перетворень пов'язаний з комплексом процесів, характерних для інноваційної економіки: зростання ролі науково-технічного прогресу, бурхливий розвиток інформаційних технологій, скорочення життєвого циклу продукту, перехід до малосерійного виробництва, орієнтація підприємств на задоволення індивідуальних потреб замовника [5].

Відтак, метою статті є дослідження особливостей державно-приватного партнерства щодо модернізації основних видів економічної діяльності в інтеграційному полі.

III. Результати

Пропонують визначати інтеграцію малого і середнього підприємництва як об'єктивно стійкі організаційно-економічні відносини малих і середніх підприємств один з одним, великими фірмами і державою щодо об'єднання зусиль для підвищення ефективності використання всіх ресурсів національної економіки на макро- і макrorівнях на сучасному етапі інноваційного розвитку.

Інтеграційні відносини малого і середнього підприємництва зазвичай розглядаються загалом, без виділення окремих частин і елементів, що мають власну принципово різну специфіку. Для аналізу такої специфі-

ки та її впливу на процеси інтеграції пропонують ділити мале і середнє підприємство на традиційне (фірми "рівня життя") й інноваційне ("підприємницькі фірми"). У США, за офіційними даними, до "підприємницьких" належать лише 4,7% малих і середніх підприємств [4].

Для власників традиційних фірм характерний стиль поведінки, згідно з яким, вони не лише організують справу і беруть на себе відповідальність за прийняті в процесі бізнесу рішення, але також запроваджують інновації та ризикують. До того ж, останні дві функції вони виконують лише після того, як їх змушує на це зміна ринкової кон'юнктури (заходи, яких вживає фірма, є новими для неї, але загалом на ринку вона вже апробована іншими. Щодо ризику, то такі підприємці намагаються звести його до мінімуму і застрахувати).

На відміну від таких фірм, власники підприємницьких фірм самі провокують зміни у середовищі та вступають у смугу невизначеності для того, щоб отримати додаткові вигоди зі свого лідерства. Головна суперечність малого і середнього підприємства становить суперечність між самостійністю, без якої неможлива повна реалізація підприємницьких суперечностей, і складністю виживання поодиночки, потребою вистояти у конкурентній боротьбі, не зникнути з ринку.

Значні надії в реалізації стратегічних завдань розвитку національного капіталу, розширення місткості та структурного вдосконалення внутрішнього ринку, забезпечення підвищення рівня доходів населення, розвитку підприємницької активності й формування ринкового середовища в Україні покладаються на малий і середній бізнес. Підтримка становлення та розвитку останнього є одним із визначальних пріоритетів державної політики протягом усього періоду економічних реформ. Це знайшло свій вияв у створенні відповідної нормативно-правової бази, здійсненні спеціальних заходів державної політики щодо підтримки розвитку малого бізнесу, що дало змогу досягти помітних успіхів у цій сфері. Підтримкою лише малих підприємств займається і спеціалізований державний орган – Державний комітет України з питань регуляторної політики і підприємництва.

Система видачі дозвільних документів, що існувала попередні роки, характеризувалася наявністю широкого переліку дозволів, нормативними суперечностями й відсутністю ефективно функціонуючого організаційно-правового механізму видачі документів дозвільного характеру, непрозорістю й складністю дозвільних процедур. Усе це створювало підґрунтя для корупційних дій чиновників.

Верховна Рада України 08.04.2011 р. своїм законом скасувала свідоцтва про

державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців. Ухвалений парламентом документ спрощує та здешевлює започаткування та ведення бізнесу в Україні. Також Верховна Рада України скасувала свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи та фізичної особи-підприємця. Закон запроваджує принцип здійснення діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців без свідоцтва про державну реєстрацію. Така норма спростить та здешевить започаткування і ведення бізнесу в Україні.

Згідно з ухваленим законом, одночасно із внесенням до Єдиного державного реєстру запису про зміну відомостей про юридичну особу, які зазначаються у виписці з Єдиного державного реєстру, державний реєстратор повинен видати або надіслати поштовим відправленням з описом вкладення заявнику виписки з Єдиного державного реєстру.

Також скасована вимога нотаріально засвідчувати копію документа, що підтверджує факт державної реєстрації, оскільки кримінальна відповідальність за достовірність відомостей покладається на особу, що їх подала.

Однією з визначальних причин неефективності розвитку малого бізнесу є загальна несприятливість ділового середовища в Україні: слабе нормативно-правове забезпечення державної політики щодо підтримки малого підприємництва, посилення адміністративного тиску, відсутність дієвих механізмів фінансово-кредитної підтримки, надмірний податковий тиск, нестабільність умов ведення бізнесу тощо. Це викликає невпевненість підприємців у стабільності умов діяльності та збільшує їхні транзакційні видатки. Відповідно це призводить до збільшення витратності бізнесу, а також зумовлює вищі очікування щодо необхідної норми рентабельності, що зупиняють потенційних підприємців, і поглинає ресурси розвитку вже діючих малих підприємств (далі – МП). Відбувається "тінізація" малого й середнього бізнесу в Україні. Відсутність офіційного статусу середнього підприємства позбавляє малі підприємства стимулів до розширення.

Важливо зазначити, що переважна більшість гальмівних чинників виходять за межі суто регуляторної політики та є спільними для підприємств усіх організаційних форм і розмірів. Це, зокрема, такі як: невпорядкованість відносин власності; вузькість ринків збуту; нерозвинутість ринкової інфраструктури та збутової інфраструктури підприємств; нерозвинутість конкурентного середовища та недобросовісна конкуренція; криза платежів; нестача власних обігових коштів та низька доступність кредитних ресурсів; дефіцит інвестиційних ресурсів, відсутність мотивації до інвестиційної та іннова-

ційної діяльності; недостатня професійна кваліфікація керівництва підприємств, фахівців з фінансового забезпечення, організації виробництва і збуту; відсутність економічного механізму поєднання інтересів держави і підприємців, слабка взаємодія державних і підприємницьких структур; дефіцит достовірної ділової інформації для прийняття стратегічних рішень на мікрорівні.

Збереження поточного стану небезпечно для подальшого розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. Просування національної економіки до "цивілізованих" норм функціонування містить у собі ряд "пасток", які загрожуватимуть розвитку і самому існуванню малого бізнесу в його теперішньому вигляді. Серед таких "пасток" доречно назвати впровадження європейських норм і стандартів у технічній сфері, яких МП часто дотримуватись не в змозі; реалізація вимог щодо соціального забезпечення, пенсійного, медичного страхування та безпеки праці, які суттєво обмежують використання праці та значно підвищують вартість трудових ресурсів для МП; поступове поширення регуляторних вимог, які притаманні розвинутих ринковим відносинам, проте накладають додаткові зобов'язання щодо витрат з боку МП (страхування, аудит, консалтинг, забезпечення умов праці тощо); посилення жорсткості додержання фіскальної дисципліни та "детінізація" економічних відносин, які, як зазначалося вище, є джерелом певної частки доходів більшості МП; підвищення, в міру поліпшення становища на внутрішньому ринку, ваги ефекту економії на масштабах, у тому числі у традиційній сфері діяльності МП – торгівлі; зростання важливості оволодіння сучасними технологіями управління, маркетингу, фінансового аналізу, які є поки що недоступними для більшості МП.

Збільшення відкритості національних ринків після прийняття вимог ГАТТ/СОТ та зближення України з іншими інтеграційними об'єднаннями суттєво підвищить конкурентний тиск, у тому числі і на ринках, що сьогодні зайняті малим бізнесом. Малий бізнес, який утворився в Україні, сформовано в рамках наявних виробничих відносин, тому він не пристосований (у своїй більшості) до функціонування в умовах відкритого ринкового середовища та, як і великі підприємства, потребуватиме серйозних структурних змін, необхідність яких має враховуватися в стратегії підтримки малого й середнього бізнесу в Україні.

У практиці державного регулювання у сфері підприємництва в країнах ЄС мале і середнє підприємництво не розрізняється. Високий рівень розвитку малого підприємництва в Західній Європі є необхідною умовою успішного функціонування ринкової економіки. Малий бізнес у розвинутих країнах світу

багато в чому визначає темпи економічного зростання, структуру й якісний рівень валового національного продукту, формуючи його у своїй структурі близько 40–50%, а в деяких галузях – близько 70–80%.

Під час класифікації малих і середніх підприємств в країнах ЄС беруться до уваги рекомендації Комісії ЄС від 03.04.1996 р., згідно з якими, до малих і середніх підприємств належать підприємства, у яких працює менше ніж 250 осіб або які мають річний оборот не більший ніж 40 млн євро чи сумарний річний баланс, що не перевищує 27 млн євро. Мале підприємство визначається як підприємство, на якому працює менше ніж 50 працівників або річний оборот якого становить не більше ніж 7 млн ЕКЮ чи сумарний річний баланс не перевищує 5 млн євро [3].

Мікропідприємствами вважаються такі підприємства, у яких працює десять осіб. Якщо мале (середнє) підприємство протягом двох років перевищує встановлений критерій чисельності зайнятих працівників або обсяги капіталообігу, то воно втрачає статус малого (середнього) підприємства.

Політика державного регулювання у сфері підприємництва ЄС базується на двох підходах до вирішення проблем створення й функціонування підприємств: вертикальному і горизонтальному. Вертикальний підхід – це застосування адміністративних засобів регулювання, спрямованих безпосередньо на малі й середні підприємства. Горизонтальний підхід базується на захисті інтересів малих і середніх підприємств в інших сферах діяльності (наприклад, таких, як політика у галузі досліджень і технічних розробок, регіональна політика, міжнародні відносини тощо) і зміцненні позицій малих і середніх підприємств у певній сфері діяльності.

З огляду на важливість місця малих і середніх підприємств в економічній структурі ЄС сьогодні ефективна внутрішньоекономічна інтеграція ЄС багато в чому визначається динамікою розвитку й співробітництва малих і середніх підприємств, яка, у свою чергу, визначається тим, наскільки ефективно й оптимально поєднуються два вектори – макроекономічний (загальнодержавна політика) та мікроекономічний (політика у сфері підприємництва).

Головними принципами ЄС у сфері регулювання й підтримки малого й середнього підприємництва є зміцнення єдиного внутрішнього ринку, інтернаціоналізація підприємницької діяльності на рівні підприємств, усунення адміністративних бар'єрів і створення єдиного економічного простору ЄС шляхом уніфікації законодавчої бази у сфері малого бізнесу, посилення взаємодії країн – членів ЄС з питань створення економічного й валютного союзів у рамках ЄС.

Водночас національна регуляторна політика держав – членів ЄС останнім часом, базуючись на основах удосконалення нормативно-правових, організаційних умов, посилення конкурентоспроможності малих і середніх підприємств, намагається відходити від прямої підтримки підприємств у формі позик і дотацій, а більше вдаватися до більш гнучких форм підтримки, наприклад, надання консультативної підтримки,

У країнах ЄС сформовано розгалужену мережу організацій, що займаються регулюванням і підтримкою розвитку малого й середнього підприємництва. Деякі з них мають державну форму власності, а значна частка їх є приватними установами.

Що ж стосується органів державної влади, то у всіх країнах ЄС відповідальність за розвиток малого та середнього підприємництва розподілено між кількома міністерствами або між спеціальними відділами з питань МСП, що функціонують всередині міністерств. Як правило, політика розвитку малого і середнього підприємництва впроваджується певним Міністерством економічних справ і/або Міністерством промисловості й торгівлі. Але інші міністерства також здійснюють заходи з підтримки підприємства, наприклад, певне міністерство соціальної політики й зайнятості чи міністерство освіти, або ж центр громадських технологій, спеціальні громадські банки та ін., діяльність яких пов'язана з наданням допомоги підприємствам з питань зайнятості, навчання, міжнародної торгівлі, розвитку тощо [5].

Такий розподіл відповідальності за розробку і впровадження політики розвитку підприємництва між кількома міністерствами потребує скоординованої діяльності всіх країн у рамках ЄС. Наприклад, малий бізнес у Польщі формує економіку. У нас це прерогатива металургійних і хімічних гігантів, які залежать від світової кон'юнктури та вартості енергоносіїв. Порятунком української економіки полягає в тому, щоб поставити її на міцну основу, якою став би малий та середній бізнес. Малий бізнес має в собі величезний потенціал для стабільного й тривалого розвитку економіки та соціальної сфери.

Однак у державі незадовільним є стан бізнес-середовища, спричинений відсутністю реальної підтримки з боку держави. Крім того, сьогодні малий бізнес переживає складний період, бо, на відміну від великих підприємств, він живе у кредит (бізнес починається з кредиту, далі він розвивається за рахунок кредитів). Фінансова криза, ускладнення умов господарювання спричинили погіршення фінансових результатів діяльності підприємств малого бізнесу.

Один із напрямів підвищення життєздатності малого і середнього підприємництва, яке активно розробляє сучасна наука – це

формування інтеграційних об'єднань різного типу, що посилюють стійкість до негативних змін середовища. Надають змогу залучати додаткові фінансові, матеріальні, інтелектуальні й інші ресурси, котрі покращують фінансові результати діяльності підприємств.

IV. Висновки

У період нинішньої кризи для малого та середнього бізнесу вивільняються нові ніші та з'являються додаткові можливості, які він може і повинен використати. Світова практика доводить, що саме малий бізнес є найгнучкішим у питаннях адаптації до різноманітних економічних змін, адже він швидко переорієнтовується на нові ринки збуту та на потреби людей.

Сьогодні спостерігається тенденція, коли великі підприємства відмовляються від деяких непрофільних функцій (правова підтримка, консалтинг, певні виробничі цикли), залишаючи за собою тільки основні, що являє собою додатковий шанс для малого й середнього бізнесу.

Аналіз зарубіжного досвіду підтримки малого і середнього підприємництва загалом, а також допомога, яку надає йому держава в розвитку інтеграційних зв'язків підтверджує, що форми державної підтримки малого і середнього підприємства, а також процесів його інтеграції, здебільшого визначаються типом підприємства.

Важливим питанням є інтеграція України у світовий економічний простір. Нові умови вимагають підвищення інноваційної складової в діяльності малого й середнього бізнесу України, конкурентоспроможності, захисту від нечесної конкуренції на світових ринках.

Вступ України до СОТ відкриває доступ українських товарів на зовнішні ринки, а товарів іноземного виробництва – на український ринок. У зв'язку із цим необхідно підвищити конкурентоспроможність не тільки продукції, а й самих підприємств шляхом вдосконалення систем управління, менеджменту якості, екологічного менеджменту, менеджменту професійної безпеки й істотного підвищення рівня ділової досконалості.

Найближчим часом ми маємо намір приєднатися до Європейської хартії для малих підприємств. А це зобов'язує українську сторону дотримуватись європейських стандартів економіки, стандартів якості товарів і послуг, стандартів якості життя.

Без якісних перетворень неможливо істотно підвищити внесок малого й середнього підприємства в національну економіку й тим більше стати повноправним членом європейського та світового ринку. Незважаючи на те, що світова криза за своїм походженням є фінансовою, вона також торкається й інших секторів економіки, зокрема, реального, до якого належать малі й середні підприємства.

Література

1. Варналій З.С. Основи підприємництва / З.С. Варналій. – К. : Знання, 2006. – 315 с.
2. Герасимчук В.К. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання : навч. посіб. / В.К. Герасимчук. – К. : КНЕУ, 2000. – 360 с.
3. Єрмошенко М.М. Дослідження товарного ринку і формування посередниками попиту / М.М. Єрмошенко // Єрмошенко М.М. Комерційна діяльність посередницьких організацій : навч. посіб. / М.М. Єрмошенко. – К. : Нац. акад. управління, 2003. – С. 160–184.
4. Логіненко Л.О. Нові стратегічні завдання державної політики щодо розвитку підприємництва в Україні / Л.О. Логіненко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11. – С. 18–25.
5. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.М. Геєць, Е.М. Кужель, О.В. Лібанова та ін. – К. : Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.

Судоргін М.Г. Державне управління борговою політикою – пріоритетний напрям макроекономічної стабілізації

Анотація. Досліджено основи державного управління борговою політикою в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення боргової політики України в сучасних умовах.

Ключові слова: державне управління, боргова політика, державний борг, дефолт.

Судоргин М.Г. Государственное управление долговой политикой – приоритетное направление макроэкономической стабилизации

Аннотация. Исследованы основы государственного управления долговой политикой в Украине. Предложены пути совершенствования долговой политики Украины в современных условиях.

Ключевые слова: государственное управление, долговая политика, государственный долг, дефолт.

Sudorhin M. The Government Debt Policy – the Main Area of Macroeconomic Stabilization

Annotation. Investigation of the public administration debt policy in Ukraine. Ways of improving debt policy of Ukraine in modern terms.

Key words: public administration, debt policy, state debt, default.